

Temat: Moralność. Odpowiedzialność i zasady.

Odpowiedzialność jest jednym z głównych zagadnień w samowychowaniu. Bez poczucia odpowiedzialności za rodzinę, przyrodę, słabszych a także za samego siebie trudno mówić o dojrzałości. Z odpowiedzialnością łączy się wolność. Kto ma możliwość wyboru, odpowiada za to, co wybierze.

Idealizm

Dorastanie jest okresem intensywnego rozwoju moralnego. Coraz bardziej interesują nas zagadnienia etyczne i coraz częściej oceniamy postępowanie swoje i innych przez pryzmat norm moralnych. Mamy też coraz więcej okazji do rozwiązywania konfliktów, bo w porównaniu z okresem dzieciństwa gwałtownie rośnie liczba interakcji społecznych i relacji, w które jesteśmy zaangażowani.

Charakterystyczne dla rozwoju moralnego jest ocenianie postępowania ze względu na intencje, a nie skutki jakiegoś czynu. Zdaniem małego dziecka większym „przestępstwem” jest nieumyślne stłuczenie pięciu szklanek, zdaniem nastolatka – rozbicie jednej, ale celowo. Kwestia intencji jest ważna, bo bywa przyczyną konfliktów, najczęściej w szkole. Dzieje się tak wówczas, gdy przypadkowym lub po prostu nieprzewidzianym skutkiem działania młodzieży dorośli przypisują złe intencje, a to jest bolesne i zostawia poczucie głębokiej niesprawiedliwości.

Między innymi z tego powodu dla wielu młodych osób główną siłą, która kształtuje ich rozwój moralny, są rówieśnicy. Z punktu widzenia rodziców jest to utrata pozycji najwyższego autorytetu – najpierw na rzecz rówieśników, później na rzecz innych osób. Wielu dorosłych nie zauważa, że sami przyczyniają się do tego, iż dorastające dzieci przestają się liczyć z ich zdaniem. Na wiek dorastania przypada **stadium ideowości moralnej**. Charakteryzuje się tym, że nastolatki nie boją się trudu i wyrzeczeń, lecz tego, że przegramy swoje życie i nie zdążą zrobić nic dobrego. Chętnie włączają się w działalność organizacji charytatywnych (dobroczynnych), nierzadko mają bogate życie duchowe, są zdolne do wielkich poświęceń. Krytyka świata dorosłych, szczególnie jeśli jest zafałszowana, przychodzi wtedy z łatwością. I niestety często jest uzasadniona.

Na szczęście nie brakuje rodziców, którzy wspierają swoje dzieci w rozwoju moralnym. W jaki sposób? Przede wszystkim sami żyją tak, jak deklarują. W swoich wyborach kierują się przyjętymi zasadami, nawet jeśli pozornie na tym tracą. Zachwycają się młodzieńczym idealizmem i koncepcjami świata, w którym nie ma głodu, wojen, niesprawiedliwości, ale też pokazują, że życie nie jest czarno-białe. Tym, co dom rodzinny może wnieść w wychowanie moralne, nie są więc szablonowe rozwiązania każdej sytuacji, ale pomoc w ukształtowaniu u nastolatka stabilnej hierarchii wartości (zobacz str. 45), dzięki której młody człowiek powie potem: „Zachowałem się, jak trzeba”. To daje rodzicom nadzieję, że ich system wartości zostanie przyjęty nie z powodu posłuszeństwa, ale wewnętrznych przekonań dojrzewającego dziecka.

Internalizacja (interioryzacja) polega na świadomym przyjęciu wartości otoczenia (na przykład rodziców) za swoje własne i uczynieniu ich częścią swojej osobowości.

„Mieć zasady” to uznawać je za swoje, a nie narzucone z góry. W przeciwnym razie są jak kiepski tynk, który odpadnie z byle jakiej przyczyny.

Hierarchia wartości

Sprawy, idee, przedmioty, które darzymy szacunkiem i przypisujemy im ważną rolę w życiu, układają się w hierarchię wartości, czyli pewien system, w którym są uporządkowane według stopnia ważności i wpływu na decyzje. Największy wpływ mają te, które zajmują najwyższą pozycję. Choć cynicy (ludzie z lekceważeniem odnoszący się do ogólnie uznawanych autorytetów i zasad etycznych) uważają wartości za staroświecką tradycję lub przeżytek, psychologowie przekonują, że spełniają one bardzo ważne funkcje.

Funkcje wartości:

Wartości regulują zaspokajanie potrzeb. Jeśli ojciec ma w portfelu tylko 150 zł, a na szczycie jego hierarchii wartości znajduje się rodzina, to za ostatnie pieniądze nie kupi sobie karnetu na siłownię, ale zaopatrzy lodówkę w mleko, masło, ser, szynkę.

Wartości wpływają na wybór odległych celów i sposób ich osiągania. Jeśli studentka marzy o dyplomie lekarza, bo pomaganie innym jest dla niej priorytetem (ważną sprawą), nie rzuci studiów z dnia na dzień tylko dlatego, że jest zmęczona nauką do egzaminów.

Wartości wpływają na samoocenę jednostki oraz spostrzeganie innych osób, grup i instytucji. Jeśli siedemnastolatek deklaruje, że ważne miejsce w jego życiu zajmuje religia, nie pójdzie na happening¹ wyśmiewający Boga.

Każde działanie, każda decyzja są motywowane przez jakieś „po co?”, „w imię czego?”, czyli przez wartości. Zatem pełnią one także funkcję istotnych do osiągnięcia celów życiowych.

Konformizm

Rozważając zagadnienia rozwoju moralnego, zatrzymajmy się jeszcze przy pojęciu konformizmu.

Konformizm polega na podporządkowaniu się gotowym wzorom i schematom postępowania, między innymi na dostosowywaniu się do grupy i opinii większości.

Wyrazem konformizmu jest naśladowanie ubioru, uczesania, sposobu mówienia osób, do których chcemy się upodobnić. Konformiści mają ulubione sposoby spędzania wolnego czasu, a niekiedy także wspólne wartości. Dorośli uważają, że konformizm młodzieży to owczy pęd, uległość wobec panującej mody i cena – nieraz bardzo wysoka – za akceptację grupy rówieśniczej. Z kolei nastolatki przekonują, że to sposób na podkreślenie własnej odrębności i wyrażenie siebie. Prawda zapewne leży pośrodku.

Jak wyglądałby świat bez zasad?

Rozwój moralny oraz poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: „Co jest ważne?” są dziś wyjątkowo trudne i nie ma sensu temu zaprzeczać. Przecież przestrzeganie standardów moralnych może uczynić życie mniej wygodnym, a działania mniej skutecznymi. Jednak prawdą jest również to, że bez zasad nasze życie stałoby się trudniejsze i rządziłyby nim prawa dżungli. Czy chcielibyśmy żyć w takim świecie?

Zadanie

Moja hierarchia wartości. Stwórz mapę myśli.

¹ Happening – wydarzenie artystyczne z elementami improwizacji, tj. przypadkowości i spontaniczności.